

«Чисте золото» історичних знань

Юрій РУДЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор
НПУ ім. М.П. Драгоманова

Цього, 2020, року минає славне 700-ліття звільнення значної частини України від татаро-монгольської навали на Східну і Центральну Європу. Це звільнення, перші великі та резонансні на всю материк Європи перемоги українських військ (багато хто й нині думає, що їх тоді просто не було, адже чимало народів, зокрема українці, були "пригноблені" зайшлими ордами), які об'єдналися з сусідніми литовськими військами, стали прологом до ще більших перемог, остаточного вигнання чужинців із етнічних українських земель. Такий значний ювілей необхідно широко відзначати у всукраїнському масштабі, використовуючи його потужний, фактично невичерпний пізнавально-виховний потенціал для зміцнення Української держави і захисту її від недругів, замаскованих і прямих ворогів.

Активна участь учнів і студентів у відзначенні цієї важливої дати сприятиме тому, що вони відкриють для себе багато нових історичних фактів, духовних скарбів "слаavnих пращів великих" (Т. Шевченко), нову героїчну когорту українців-лицарів меча і честі, які ще в 1320 році проливали кров за волю рідного народу, його національну свободу, державність.

Задля допомоги просвітянам, широким колам пращівників освіти (а вона реформується мляво, без чітко визначених орієнтирів, часто "навіпамачки") рекомендуємо звернутися до науково, ідейно і духовно наснажених матеріалів одного з найвидатніших творців української культури, зокрема науки і просвітництва "Історії Русів" (тобто українців), яка видавалася в 1846 р. в Москві, 1956 р. в Канаді та 1991 р. в Києві.

Цей фоліант вітчизняної культури високо оцінювали Т. Шевченко, М. Максимович, В. Антонович, П. Куліш, М. Драгоманов, М. Грушевський та інші видатні вчені. Як уважають дослідники, "Історія Русів" написана в кінці XVIII або в перші десятиліття XIX ст. Ім'я автора понині точно встановити не вдалося (здебільшого автором "Історії Русів" вважається українець за походженням і свідченням Г. Кониський, який працював, до речі, ректором Києво-Могилянської академії).

Автор "Історії Русів" зосереджує свою увагу на визначних подіях середньовіччя — перемогах в 1320 році литовсько-українських військ над татаро-монгольськими загарбниками. Спростовуючи в свій час нав'язані історичній науці, системі освіти і виховання стереотипні положення про нібито загарбання українських етнічних земель Литвою, пізніше Польщею, автор "Історії Русів" пише, що із-за навали татаро-монголів, починаючи з 1240 р., значна частина українців змушена була переселитися в сусідні Білорусь і Литву, вступала там із місцевою елітою в шлюбні відносини, брала участь у державному і політичному житті Великої князівства Литовського, поширювала здобутки української культури і науки. Українська елі-

Із давніх-давен відомо, що історія — мати всіх наук, зокрема і педагогіки, просвітництва. Історія рідного народу, Батьківщини є також величчям педагогом життя, учителем і виховником зростаючих поколінь. Чим глибше вони знають історію України, тим вищою мірою, як правило, вони будуть виховані. Однак чому ж історичні знання є чи не найбільшою "білою плямою" в свідомості наших громадян, навіть багатьох так званих політиків, політологів, державних діячів, зокрема депутатів та їхніх всіляких експертів? Може тому, що історія України понині залишається багато в чому неправдивою, прийнятою раніше нав'язаними нам стереотипами, міфами, чужими оцінками? І тому, що сучасна освіта не дає зростаючим поколінням ґрунтовних історичних знань?

та, що тимчасово проживала в Литовській державі, домовилася з князем Гедиміном про спільні військові дії проти татаро-монгольських загарбників.

Автор "Історії Русів" пише: "Тому Гедимін князь року 1320-го, прийшовши в межі українські з войством своїм литовським, з'єднаним із українським, що перебувало під орудою воевод українських Принцеслава, Світольда і Блуда та полковників Громвала, Турнила, Перунада, Ладима й інших, вигнали з України татар, перемігши їх у трьох битвах і на останній головній над річкою Ірпінь, де убиті Тимур і Дивлат, князі татарські, принці ханські" ("Історія Русів". /Пер. І. Драча; вступ. ст. В. Шевчука. — К. — Рад. письменник, 1991, стор. 41). Ці надзвичайно важ-

но вчителів учні нової української школи усвідомлять, що в умовах постійних воєнних загроз з боку Польщі, Угорщини і татаро-монголів "вдбувалося добровільне об'єднання Русі з Литвою в одну державу, під одне право обопільне і начальство", як пише автор, і ця держава почала називатися Велике князівство Литовське і Руське, як відзначають сучасні дослідники.

Педагоги покликани розкривати справжні причини і умови перебування нашого народу в складі Польської держави з 1386 р. Польща волеюбогих наших предків не завойовувала. Істина в тому, що в 1320 р. литовський князь Ягайло одружився з королевою Польщі Ядвігою. Згідно з тогочасними європейськими традиціями і законами

вала, змушалася з українців, забороняла українську мову і культуру, полонізувала і окатоличувала їх. Українці масово покочувалися, зі зброєю в руках підіймалися за боротьбу з польськими гнобителями.

Наші медіа, навіть патріотичні, замовчують і такий круглий ювілей, як 425-річчя переможної, доленосної для Європи битви об'єднаних військ запорізьких козаків під орудою отамана Степана Развана (7 тисяч воїнів) і господаря Молдови Михайла Хороброго (10 тисяч воїнів) 13 серпня 1595 р. під Калугаренами, на півдні Волощини з турецькими загарбниками, армія яких нараховувала до 100 тисяч османів. Багато європейців здивувалися такій перемозі, бо не знали, що саме гартовані в боях запорізькі

І. Собеського поверталися після перемог через столицю Польщі Краків, однак "у часи середньовіччя відчуття історичної справедливості було розвинене краще (ще зберігалися ознаки лицарської моралі — Ю.Р.), ніж тепер, тож, як і після Грюнвальда, більшість трофеїв лишилася в Україні, зокрема у Львові" (відомий історик С. Семенюк).

На жаль, сучасні наші владні структури, всі медіа "не помітили" і видатної віхи історії України, зокрема такого просвітницько-педагогічного, національно-патріотичного та ідейно-політичного явища, як 120-річчя від дня заснування першої "Січі" Кирила Трильовського, соратника І. Франка. Перша спортивно-антипожежна національно-патріотична організація "Січ" була заснована 5 травня 1900 р. в с. Завалова на Івано-Франківщині. В основу діяльності "Січей" було покладено волеюлюбні козацько-лицарські традиції, цінності. Через кільканадцять років в Україні, насамперед у Галичині і Буковині, на героїчних козацько-лицарських традиціях вже діяли, за одними даними, 1056 "Січей", за іншими — біля 1500 "Січей", — напевно, разом із тими, які організувалися в інших країнах, в діаспорі в I пол. XX ст..

Сотні тисяч учнів і студентів, працюючої молоді та їхніх симпатиків вивчали історію національно-визвольної боротьби козацтва проти чужоземних загарбників, відстоювали свої національні, соціальні і політичні права, брали активну участь у виборах. Вибірали послами (депутатами) відомих земляків-патріотів К. Трильовського, В. Стефаніка та ін., до Австро-Угорського парламенту та Галицького сейму. Пізніше, в умовах I Світової війни, на основі "Січей" було створено військово-патріотичні товариства "Українські січові стрільці", члени яких стали "ядром" Української Галицької Армії (УГА). Під її захистом було створено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР), яка об'єдналися з Українською Народною Республікою зі столицєю в Києві (УНР) в єдину соборну Українську державу 22 січня 1919 р. Тому ця доленосна історична дата шороку урочисто відзначається як День соборності (День злуки) України. Як бачимо, 120-літній ювілей виникнення "Січей" Кирила Трильовського є свідченням феноменального успіху — **тріумфу** виховання зростаючих поколінь українців засобами козацької педагогіки. Вихованці "Січей" зробили величезний внесок у створення Збройних Сил незалежної України в 1917–1921 роках, а пізніше багато з них героїчно боролися в лавах УПА з військами гітлерівської Німеччини і сталінського режиму СРСР.

Відзначення історичних дат, зокрема ювілейні всі покликани вповні використовувати як високоєфективні шляхи, засоби поглиблення українського патріотизму, духовності зростаючих поколінь, зміцнення єдності нашої, незалежної України. Необхідно все зробити для того, щоб у новітній українській школі учні пізнавали "чисте золото" історичної правди.

ливі, історично достовірні положення автора про визначних державних і військових діячів України, витязів визволення рідного народу, одухотворяють наше далеке героїчне минуле. Така наукова інформація збагачує історичну пам'ять, національну свідомість, поглиблює національно-духовну ідентичність учнів, їхній український патріотизм, сповнює їхні серця гідністю і гордістю за наших пращівників, прагненням у сучасних умовах продовжувати їхні справи, запобігти відстоювати свободу свого народу від будь-яких спроб обмежити чи знищити її.

Тогочасна українська патріотична еліта була настільки потужна, політично зріла, що після блискучих військових перемог над ворогом на звільнених українських землях було відновлено "правління руське під начальством вибраних од народу осіб" (стор. 41). Українська ділова мова стала офіційною мовою і в Литві, і на звільнених наших територіях. Завдяки наведеному в книзі історичним фактам і пояс-

ненням українські землі стали, за згодою нашої еліти, складовою частиною об'єднаної держави. Як глибокий мислитель і український патріот, автор "Історії Русів" пише, що Україна "під давньою назвою Русі об'єдналася тоді разом із Литвою в королівство Польське на трактатах і умовах, що рівномірно всім трьом народам служили, в яких між розлогах засад головною полягала в сих пропам'ятних словах: "Приймемо і з'єднемо як рівних до рівних і вільних до вільних". Ту постанову час від часу кожний король при коронації підтверджував під назвою Пакта Конвента" (стор. 42–43). Цікаво, що представники української еліти і народу були задоволені на той час законами, умовами, які не порушували міжнародної рівності, об'єднання в одну державу трьох народів — польського, литовського і українського (тогочасна назва руського).

Однак пізніше в Польщі ґрунтовно порушувалося законодавство, панували беззаконня, шляхта систематично тяжко експлуату-

вала, значна частина польських істориків, пишучи про перемоги військ польського короля Івана (Яна) Собеського (наші історики пишуть про його українське походження) під Віднем і Парканами в 1683 р., замовчують, що в його армії було 14 тисяч воїнів, з них 10 тисяч були українські козаки. До іншої частини польського війська входили драгуни і гусари, також набрані на території України. Учні з цікавістю дізнаються, що військо короля